

ook: typen gewricht, waar- et tweede gebod. Zie, dat gij het u op den berg is veroordeeld. „MAAKT“ had, et gouden kalf. type („model“) i anderen kant en“ opgenomen, et andere. nadruk op het eteten, dat nog emtoon hebben ers ook aldus naakt naar het „D is“.

e fantasie“ een van het heilige- ent der samen- richt onder de g waartoe dan is Gods Woord l. Wie evenwel ozes een model niet opvat als nt moest doen, s zóóveel eeuwen fingeerd beroep i weer zelf alles dat bericht aan a werkelijkheid Testament later verder bouwt), aan de woorden moet dus aan- wijze (een der openbaring ge- an Mozes „ge- el in te richten penbaringsgezag es menschen in eft gebonden, m in te richten, schikt zou zijn, redienst het volk n opgevoerd tot

ende geest“ werd n activiteits-ont- at al te „knap“ geciteerde tekst en berg getoonde heologisch-homi- nap in, dat wij den strijd halen gen BEPAALDE dan net precies n. Wij zelf ont- rpe, en pijnlijke, die wijzelf, wij itatie-schrijvende s en mond-roer-

an langs krijgen, woord over het berg getoonde wenden tot be- rische lieden van

per schreef over sl“ erg veel be- . Wij weten zeer Aholiab. Dewelke menig nacht om enhang met die den van „de“ (!) i worden. Dat ze onde“ „type“, hetiseeren mogen, n we heel netjes hebben in onze r. Gereformeerde l alles van, dat „de“ kunst waren, t zich den toom reidel van het ob- nover die kunst-

thans, zoolang het „der“ kunst aan arden“ overigens, i ook langzamer- wij, theologen en el eens de hand nstee van ze altijd holiab en Bezaleel s“, en „mitsdien“ en van „de“ kunst, en der kerk, die

wij, dat het hier verbod van „scep- e de grenzen van e“ zou overschrij-

den, al de functies van den „scheppenden“ geest, en al de zonen van de kerk, welk speciaal „talent“ hun voorts moge zijn toebedruwd, aan banden legt. Dacht men nu werkelijk, dat de „kunst“ van Bezaleel en Aholiab zoo ongeveer opging in wat wij vandaag behandelen in onze aesthetica, of in onze leidraden over „literatuur en kunst“?

Maar enkel en alleen reeds een herinnering aan de gebondenheid (financiële, liturgisch, dogmatisch, kerkhistorisch), waaronder onze kerk-architecten heden leven, ook in hun ontwerpen van bestekken van gebouwen voor den eeredienst, weerlegt zulk een meening. Er zijn misschien weinig lieden van „de“ kunst, die zóó intellectueel gebonden zijn in hun ontwerpen als kerk-architecten. Ze moeten „rekenen“ met allerlei: „karakter van den eeredienst (protestantsch of roomsch), de plaats (stad of dorp, laan of straat, of plein), de financiën, enzovoort.

Kortom, het is werkelijk niet „alleen“ de kunstenaars-„ziel“, welke aan den objectieven norm gebonden wordt in het „scheppen“ van „beelden“ voor den eeredienst. Dat geldt óók voor den heerschenenden wil van Mozes en van den „theoloog“, den profeet Mozes. Deze binding is er voor het intellect, en voor den denkenden geest; ze is er óók voor den theologischen docent, den catecheet, den homileet, den exegeet. Met alle deze heeft de „kunstenaar“ te maken, aan hen allen is hij verbonden; slechts in levend verkeer met die allen kan hij zijn „gehoorzaamheid“ betrachten ten aanzien van den eisch „zie toe, dat gij het alles maakt naar het type, het model, dat u op den berg getoond is“. Dat geldt voor Bezaleel en Aholiab. Doch meteen voor allen, die zij noodig hebben, in wier midden zij leven en werken. Het bevel, dat tot Mozes kwam, geldt heusch niet alleen de techniek van deze twee. Het is er evenzeer voor Mozes zelf, en voor heel de verzameling van Israëls wijzen en geleerden.

...

En na deze herinnering is het nu wel duidelijk, dat het verkeerd is, indien theologen en kerkbodeschrijvers-homileten eenzijdig tot anderen het bevel, dat aan Mozes eens opdroeg, zijn tabernakelbouwers te binden, zelf als nieuwe Mozesen door gaan geven. Temeer, omdat de lieden, die het dan uit hun mond moeten hooren, de lieden-van-de-kunst, doorgaans even ver van deze kleine Mozesen afstaan als de vleeschelijke Bezaleel en de heusche Aholiab dicht bij den echten Mozes hebben gestaan. Neen, neen, — dat gebod raakt ook hen. „Gij zult u geen beeld MAKEN“ „Gij“ zult dat niet maken. Als het noodig is, dan zal de Heere God het zelf wel doen. Het „maken“ van „beelden“, dat houdt de Heere zichzelf voor. Ver van alle filosofische taal-belasting en taal-bederf kan men zeggen: het tweede gebod laat geen „Abbilder“ (afbeeldingen) toe, die door „ons“ zouden zijn gemaakt, zonder dat hun „Urbilder“ ons door God, die alleen de „beelden“ „maken“, de „typen“ „vertoon“ kan, en mag, zijn getoond op de plaats, en door het medium, der gegeven objectieve openbaring.

...

Wie zijn dus wij, dat wij „beelden“ gaan „maken“? Dat wij „typen“ van Christus gaan fantaseeren? Laat dat bedrijf over aan vrijzinnigen en ethischen, die immers niet gelooven zullen aan de objectiviteit van dat „toon“ Gods, aan Mozes, op den heiligen berg. Laat echter gereformeerden zich ver van dat bedrijf houden, indien zij werkelijk vreezen en beven voor den heiligen drang van dit Goddelijk bevel, dit hoog en dwingend verbod van alle vrijbuitelij op het terrein van het „maken“ der „beelden“.

...

Ik verwacht hier eenige tegenspraak. Neen, ik denk niet, dat die oppositie komen zal van de zijde van hen, die zouden willen tegenwerpen: het tweede gebod heeft alleen te maken met zichtbare, tastbare, gesneden beelden, en staat daarom buiten alle kerkbode- en preekmotieven, die van den Christus „typen“ construeeren uit de levende bijbelfiguren. Ik verwacht zulk een oppositie hierom niet, wijl zij toonen zou, al te vreemd te staan tegenover de gereformeerde wijze van uitlegging der tien geboden.

Het is dan ook iets anders, dat men misschien mij tegenwerpen zal. Men zal zeggen: „wij MAKEN geen typen van Christus, wij VINDEN ze slechts; ze staan nu eenmaal in den bijbel, en nu doen wij niet anders dan een oog krijgen, en ander oog openen, voor de „punten van overeenkomst“, welke tusschen die bijbelsche figuren en den Christus ons „getroffen“ hebben. Dus“, zoo zal men concluderen, „uw heele verwijtenreeks gaat ons voorbij“.

Maar deze apologie ware toch ondoeltreffend.

Waarom?

Dat zullen wij een volgenden keer trachten te zien.

K. S.

De Berkhoff over het woordje „meta“.

Onder dezen titel schrijft één van onze lezers ons:

De Berkhoff heeft in Dordrecht een rede gehouden over het Duizendjarig rijk.

Om aan te toonen, dat het boek der Openbaringen handelt over een periode die nog komen moet, verwees hij naar Openb. 4:1, bijzondere aandacht vragend voor de woorden: „... en ik zal u toonen hetgeen na dezen geschieden moet“.

De B. „exegetiseerde“ dit vers als volgt:

Voor „na dezen“ staat er in den grondtekst: „meta toon tautoon“. Het woordje meta geeft een verandering van iets bestaands te kennen, zoodat wij hier te doen hebben met wat bij den overgang van deze bedeeeling naar een andere geschieden zal: dus na den tijd tusschen Jezus' hemelvaart en wederkomst. De Openbaring is sluitsteen der profetie en moet nog geschieden. Dit is de betekenis van het woordje meta.

Tegen deze „exegeese“ is het volgende in te brengen: 1o. Staat er in den grondtekst niet wat De B. zei Volgens De B. zou er staan (meerderen met mij hebben dit persoonlijk gehoord): „meta toon tautoon“. Waar „dingen“ onzijdig zijn, zou dit er zeker nooit kunnen staan. Wel „tautoon“.

2o. Staat er: „meta tauta“.

3o. Is op te merken, dat niet meta met den genitivus, maar meta met den accusativus is gebruikt. Natuurlijk! Want meta met den gen. beteekent niet na, maar met. Voorbeeld: „meta kindunoon“ is: met (onder) gevaren. Meta met den acc. (zooals in den grondtekst staat) beteekent achter of in overdrachtelijken zin na.

„Meta tauta“ beteekent derhalve niet meer dan na dit (wat gij vernomen hebt). Behoeft nog niet eens op tijdsorde te slaan, maar duidt eenvoudig den innerlijken samenhang met wat is aan. Daarom kan „meta tauta“ zelfs tweemaal in denzelfden tekst voorkomen, als er staat (in den aanhef): „na dezen zag ik een deur geopend in den hemel“. Op grond hiervan al, blijkt, dat er geen enkele aanleiding is om aan dat woordje meta een betekenis toe te kennen als De B. doet. Iedere gymnasiast weet dat, zoodat men zich afvragen kan, welke waarde aan De Berkhoff's „systeem“ moet worden toegekend, wanneer hij begint met te zondigen tegen de elementaire beginselen die een theoloog behoort te kennen.

Meta tauta leg ik de pen neer.

Tot zooverre onze lezer, wiens naam en adres de redactie bekend zijn. We voegen er maar niets aan toe: hoogstens een woord van verbazing over de lichtvaardigheid, waarmee toch altijd weer sommigen meenen geroepen te zijn, een kerkgeschiedkundig moment te forceeren, en de scharen toe te spreken over een andere „leer“, die men om Gods wil niet verzwijgen mag... K. S.

Hein Boeken. †

Zooals de „Beweging van Tachtig“, die een nieuwe periode in onze nationale letterkunde inluidde, langzamerhand een geheel-historisch verschijnsel gaat worden, omdat latere tijden andere opvattingen en vormen hebben gebracht, zoo gaat ook het geslacht van „de mannen van tachtig“ een historisch geslacht worden, behoorend meer tot de geschiedenis dan tot het heden der literatuur. De een na den ander worden ze door den dood weggenomen en de oude vriendenkring wordt kleiner en kleiner.

Weer is een van deze mannen van tachtig overleden, Dr Hendrik Jan Boeken, als dichter en schrijver onder den naam Hein Boeken bekend.

Strikt genomen is het niet juist, Hein Boeken tot de mannen van tachtig te rekenen. Tot den eigenlijken Tachtigerskring behoorde hij niet. Eerst in 1894, na de scheiding in de Nieuwe-Gids redactie, begon zijn werkzaamheid, begon ook zijn actieve arbeid als Nieuwe-Gids redacteur.

Maar juist omdat hij toen op den voorgrond trad is hij, in het historisch licht dat over de Beweging begint te vallen, een Tachtiger te noemen.

Immers, de Scheiding van 1894 beteekende een wending in de Beweging. Het aanvankelijk door allen gehuldigde beginsel van de abstracte schoonheidsgenieting, van het egocentrisch alle dingen bezien en het betrekken van elke emotie-door-schoonheid op de eigen ziel alleen, kon op den duur sommigen niet meer bevredigen. Verwey, Van Eeden, Van Deyssel zagen voor de kunst een andere, een wijdere taak, meer op het maatschappelijke en op het leven in zijn veelzijdigheid gericht. En ze verlieten de Nieuwe-Gids redactie, om nieuwe wegen in te slaan. Slechts Kloos, en met hem de Nieuwe Gids, bleef bij het oude standpunt volharden. En juist toen ging Hein Boeken met Kloos samenwerken en aanvaardde hij het redacteurschap van de Nieuwe Gids, daarmede het uitsprekend, dat de eigenlijke Tachtigersidee der individuele schoonheidscultus zijn kunstbeginsel was en bleef.

Als kunstenaar was dus Hein Boeken ten volle een Tachtiger, en in zijn vasthouden aan het redacteurschap van de Nieuwe Gids tot aan zijn dood toe, over alle evoluties in de literaire kunst van latere jaren heen, is hij het altijd gebleven.

Daarom mag men niet slechts Hein Boeken tot

de mannen van tachtig rekenen, maar kan hij zelfs een der weinige consequente vertegenwoordigers van de beweging worden genoemd.

Ook zijn werk strekt daartoe ten bewijze. Als men zijn bundel „Verzen“ doorbladert, die indertijd bij P. N. van Kampen en Zoon is verschenen, vindt men overal den typischen Tachtiger.

Vooreerst in de veelvuldige natuurlyriek. Men weet, hoe de Tachtigers, reagerend tegen de huiselijke en burgerlijke poëzie van een voorafgaand geslacht, de natuur-genieting en natuur-bewondering tot het eigenlijke onderwerp van de lyrische kunst proclameerden. Natuur-impressie als uiting van „aller-individueelste emotie“ was in de eerste Tachtigerjaren de eenig-mogelijke dichtvorm. Van die natuur-impressie nu is de genoemde bundel vol. Juli-Nacht, November-woud, Maanlicht, Herfstnacht, Avond in April, Zeven Mei-sonnetten, Drie October-sonnetten en dergelijke titels zeggen het al, ook zonder dat men de verzen zelf leest.

In de tweede plaats vindt men den Tachtiger in het altijd weer teruggrippen op de klassieke levens-idee en levensfilosofie. De bestudeering van de klassieke schrijvers en dichters was in den Tachtigerskring mede uitgangspunt geweest van hun vernieuwingsstreven en allen hadden ze in de klassieke kunst inspiratie gevonden voor hun werk. Perk zooged als Kloos of Van Eeden of Verwey. Boeken was klassiek philoloog: hij studeerde en promoveerde in de klassieke letteren. En zoo was ook bij hem het classicisme leidend beginsel, in zijn denken en in zijn kunst. Aan allen, die klassieke ideeën uitdroegen in hun werk, aan Renaissanceisten en Humanisten van vroeger en later tijd, voelde hij zich verwant. Daarom worden Leonardo de Vinci, Giordano Bruno, Dante, van de lateren Descartes, Goethe, Kant in zijn verzen genoemd en herdacht.

Daarom ook — en dat is een derde Tachtigers-karakteristiek, voortvloeiend uit de verwantschap van Tachtig met de klassieke wereldbeschouwing — is voor Boeken de mensch drager van het opperste schoon, openbaart zich de schoonheid op haar zuiverst en hoogst in den mensch. Bij herhaling spreekt hij dit gevoelen in zijn verzen uit: in zijn sonnetten-cyclus „De Mensch“, of „Vijf Zinnen“, de reeks die door Carel Scharten zijn beste werk wordt geacht, ook in zijn Dante-sonnetten, waar b.v. deze regel voorkomt: Is niet de mensch het schoonst wat is op aard?

Als vanzelf komt hij dan ook tot de idealisatie van den mensch en van het menschelijke: Is er iets, zoo zegt hij:

„Is er iets dat zoo verzacht, verteert
Als menschen-oog, als een paar mensch-oogen?
Kan iets als schooner, wie dat zag, nog wachten?“

En is er iets rijker dan de Liefde, waarin de menschelijkheid haar rijkste ontplooiing beleeft?

„... Is 't niet het schoonste, waarnaar talen mag een mensch de liefde?“

waarheen trekt met kracht wel zacht
Maar toch onwendbaar, wie haar leeft...“

Onsterfelijk is die hoogste menschelijkheid. Dood zijn bestaat niet voor wie het wonder der Liefde verstaat.

„Zijn 's winters soms de boomen dood?
Wij weten 't beter, wij, die buiten wonen.
Al zijn zij kwijt hun weidschen zomerdos
Dan met hun takkens grauw, geel, zwart, ja rood,
Dan kunnen zij hun fijnst karakter toonen —
Zóó ginds de zielen, van het lichaam los.“

En wie deze levensfilosofie heeft geleerd, wie weet, dat zoo de zielen, van het lichaam los, hun fijnst karakter toonen, die aanvaardt rustig en gelaten het feit van den dood. Als zijn vrouw en zijn kind gestorven zijn, staat Boeken bij hun stoffelijk overschot als een echte Stoïcijn, zooals uit de verzen „Sterven“ en „Kinderlijk“ blijkt. Want

„Daar buiten tijd en ruimte, daar is een Rijk
Waar, wat ook hier vervloeg in vlucht'ge uren,
Het leeft in wond'ren bond van stof en geest.
Geen vrees dus dat, wat is, voor 't niet ooit wijk‘.

Zoo is Boeken levenshouding, die van het classicisme dus, het wijsgeerig geloof in de superioriteit van den geest.

En dat geloof is zijn religie. Als hem iemand gevraagd heeft of hij een agnosticus is, een, die niet aan een onzienlijke wereld gelooft, voert hij dezen tegen:

„Niet kennend, niet oordeelend? vreeslijkst woord!
O geef 't mij niet, schoon ik mij niet bekenne
Tot eenig genootschap voor gods-dienst, noch wenne
Mij aan één eer-dienst van 't geijkte soort.

Het is een titel, die met recht toekomt
Aan hen, die, zonder 's menschen aard te kennen
Dien in het diepste van zijn wezen schennen
Omdat hun twijfel al gelooven smooit.

Niet kennend? Hoe kende ik dan niet mijn God
Zoo diep daarbinnen, die tóch 't al verlicht,
Doende in zijn licht alle gestalten wandelen?

Niet oordeelend? Oordeel ik niet mijn lot,
En heb ik niet waarnaar ik 't alles richt,
Dat sture en stiere almachtig al mijn handelen?

...

In dit alles nu: die natuur- en menschevergoding, die klassieke levenshouding van wijsgeerig geloof in de superioriteit van den geest is Hein Boeken de echte Tachtiger.

Dat, wat hij in deze en soortgelijke verzen leert,